

Jordbruksutskottets betänkande

1978/79:10

med anledning av motion om naturreservat eller nationalpark i Tiveden

Motionen

I motionen 1977/78:1266 av Birgitta Johansson m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar hos regeringen anhålla att statens naturvårdsverk får i uppdrag att snarast inleda förhandlingar med berörda markägare så att Görtiven kan bilda ett naturreservat eller en nationalpark.

Motionärerna anför att det sedan 1969 i samarbete mellan länsstyrelserna i Skaraborgs och Örebro län, kommuner och markägare pågått ett utredningsarbete rörande naturvårds- och friluftsförhållanden i Tiveden. För arbetet har tillsatts en kommitté, Tivedskommittén, som nu avslutat sitt arbete. Under arbetets gång har enligt motionärerna klarlagts att den centrala delen av Tiveden har ett så högt naturvårdsvärde att den bör avsättas som naturreservat eller nationalpark. I förarbetena till den fysiska riksplaneringen har centrala Tiveden angivits vara av riksintresse för såväl den vetenskapliga naturvården som det rörliga friluftslivet. Motionärerna framhåller det nödvändiga i att det unika landskapet i det s. k. Görtiven (Trolltiven) kan bevaras för framtiden. Under de senaste åren uppges trycket mot naturvärdena i Görtiven ha ökat, bl. a. i form av skärpta krav från markägare att få avverka skog i området. Ett snabbt slutförande av förhandlingarna mellan naturvårdsverket och markägarna är enligt motionen nödvändigt om Görtiven i framtiden skall kunna bevaras som naturreservat eller nationalpark.

Utskottet har i detta ärende inhämtat upplysningar bl. a. i samband med ett studiebesök i Tiveden den 8 augusti 1978, varvid ett flertal berörda intressenter gavs tillfälle att lämna synpunkter.

Bakgrund

Tiveden är benämningen på ett skogsområde mellan Vänern och Vättern som utgör gränsområde mellan Götaland och Svealand. Den geografiska avgränsningen av Tiveden är inte klart definierad. Vanligtvis anges Tiveden som ett område begränsat av tätorterna Karlsborg, Hova, Laxå och Askersund. Den del av Tiveden som är belägen mellan sjöarna Unden och Vättern benämns ofta centrala Tiveden.

Centrala Tiveden är kuperat och karaktäriseras av ett stort antal s. k.

sprickdalar. Området är även rikt på sjöar. De största är Vättern, Unden, Björklången, Stora Trehörningen, Södra Asplången och Bosjön. Centrala Tiveden består av stora sammanhängande barrskogsområden, där tallen dominerar. Lövskog förekommer i mindre omfattning och då vanligtvis nära de stora sjöarna. I Tiveden finns många myrar, mossar och kärr. Djurlivet är inte speciellt rikt, men några ovanliga fågelarter finns företrädda i området.

Tiveden var länge en i stort sett orörd vildmark i gränslandet mellan Göta och Svea riken. Från 1600-talet bröts bygd i området, främst av invandrande finländare. Senare uppstod en omfattande järnhantering, baserad på den rikliga tillgången på skog. Kolning, svedjning och bete ledde till skövling av skogen, utom i de mest otillgängliga delarna. En övergång till ordnat skogsbruk skedde vid mitten av 1800-talet. En del av skogarna är ännu orörda av senare tiders slutavverkningar och har utvecklats till naturskogar som tillsammans med urskogsrester bildar ett för södra Sverige till sin storlek unikt vildmarksområde om ca 1500 hektar. Detta kärnområde inom centrala Tiveden – vilket är föremål för diskussioner i förevarande ärende – brukar kallas Görtiven eller Trolltiven. Området ägs av domänverket (ca 950 ha) och Munksjö AB (ca 550 ha).

Under de senaste decennierna har Tiveden blivit alltmer uppmärksammat som ett attraktivt fritidsområde. Antalet besökare har ökat kraftigt. Vid slutet av 1960-talet framstod det som nödvändigt att samordna den fortsatta verksamheten rörande Tiveden. 1969 bildades den s. k. Tivedskommittén med representanter för bl. a. berörda länsstyrelser, kommuner och markägare. Dess uppgift var att arbeta för en samordning av insatserna för naturvård och rekreation i Tiveden. Kommittén presenterade år 1974 i en slutrapport de avvägningar man gjort beträffande områdets framtida utveckling.

I arbetet med den fysiska riksplaneringen har Tiveden upptagits som ett riksintresse för den vetenskapliga och kulturella naturvården (prop. 1975/76:1, CU 1975/76:1, rskr 1975/76:45). Området har vidare karaktäriserats som ett s. k. primärt rekreatjonsområde i samband med att riksdagen fattade beslut om inriktningen av samhällets insatser för rekreation och turism (prop. 1975/76:46, CU 1975/76:2, rskr 1975/76:46).

I syfte bl. a. att följa upp arbetet i Tivedskommittén bildade de tre kommunerna Askersund, Karlsborg och Laxå år 1975 en samrådsgrupp för planering i Tiveden. Samrådsgruppen antog namnet Tivedengruppen. Resultatet av gruppens arbete har i maj 1978 presenterats i form av ett förslag till generalplan.

Frågans nuvarande läge

Statens naturvårdsverk har i skrivelse till regeringen den 16 maj 1978 hemställt att regeringen föreslår riksdagen att fatta principbeslut om bildande

av Tivedens nationalpark och om extra anslag för bestridande av genomförandekostnaderna. Efter remissbehandling övervägs framställningen f. n. i jordbruksdepartementet.

Naturvårdsverket har i sin framställning gjort beräkningar av kostnaderna för att avsätta viss del av Tiveden som nationalpark. Med den avgränsning länsstyrelserna föreslagit omfattar enligt verket den av Munksjö AB ägda delen 320,5 ha produktiv skogsmark med ett virkesförråd om 58 213 m³ sk. Inte mindre än 97 % av den produktiva skogsarealen uppges vara bevuxen med skogar tillhörande de tre äldsta åldersklasserna.

Inom det av domänverket förvaltade området finns ca 615 ha produktiv skogsmark med ett virkesförråd om 80 000 m³ sk. Av detta ligger ca 17 000 m³ sk inom domänreservat.

Sammanlagt är det enligt naturvårdsverket ett virkesförråd om ca 121 000 m³ sk. som skall värderas och åsättas ett skäligt pris om området skall avsättas som nationalpark. Räknan man med 100–150 kr. per m³ blir värdet 12,1–18,2 milj. kr. Därtill kan läggas ett visst restvärde på marken.

Domänverket har enligt uppgift framlagt ett eget förslag, syftande till att 370 ha av verkets mark förklaras som naturreservat och ytterligare 360 ha (varav 275 ha är produktiv skogsmark) beläggs med restriktioner av i förslaget närmare angivet slag. Totalt skulle alltså ett område om ca 740 ha komma i fråga för ev. bevarandeåtgärder.

Från Munksjö AB:s sida har man hävdad att naturvårdsintressena blir i tillräcklig mån tillgodosedda om de ifrågasatta åtgärderna kommer att beröra endast domänverkets mark och ej bolagets. Man har bl. a. framhållit att den bolagsmark som åsyftas innehåller en stor del av bolagets avverkningsmogna skog och att områdena lämnar ca 5 % av virkesförsörjningen till bolagets fabriker.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har den 1 september 1977 med stöd av 11 § naturvårdslagen meddelat interimistiskt förbud mot skogsavverkning m. m. på Munksjö AB tillhörigt markområde.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande en motion som syftar till att viss del av Tiveden – den s. k. Görtiven eller Trolltiven – skall avsättas till nationalpark eller förklaras som naturreservat.

Tiveden är benämningen på ett skogsområde mellan Väneren och Vättern som utgör gränsområde mellan Götaland och Svealand. Vanligtvis anges Tiveden som ett område begränsat av tätorterna Karlsborg, Hova, Laxå och Askersund. Den del av Tiveden som är belägen mellan sjöarna Unden och Vättern benämns ofta centrala Tiveden. En del av skogarna i Tiveden är fortfarande orörda av senare tiders slutavverkningar. Tillsammans med vissa urskogsrester bildar dessa ett för södra Sverige till sin storlek unikt

vildmarksområde, ca 1500 ha. Detta kärnområde inom centrala Tiveden brukar kallas Görtiven eller Trolltiven. Området ägs av domänverket och Munksjö AB.

Som framgår av den föregående redogörelsen har Tiveden under de senaste decennierna blivit alltmer uppmärksammat som ett attraktivt fritidsområde. Utredningar har i olika sammanhang genomförts lokalt och regionalt i syfte bl. a. att samordna insatserna för naturvård och rekreation i området. I arbetet med den fysiska riksplaneringen har Tiveden upptagits som ett riksintresse för den vetenskapliga och kulturella naturvården. Området har vidare karakteriserats som ett primärt rekreativt område i samband med att riksdagen vid riksmötet 1975/76 beslutade om inriktningen av samhällets insatser för rekreation och turism.

Utskottet vill för sin del gärna instämma i de uttalanden som i olika sammanhang gjorts rörande Tivedens stora värde från bl. a. naturvårds- och rekreationssynpunkt. Detta gäller inte minst det kärnområde i centrala Tiveden som åsyftas i förevarande motion och i den framställning från naturvårdsverket som närmare redovisats i det föregående. Det torde knappast råda delade meningar om det angelägna i att området blir föremål för sådana skyddsåtgärder som är ägnade att för framtiden bevara den vildmarkskaraktär som utmärker i synnerhet den s. k. Trolltiven. Utskottet är dock i nuvarande läge inte berett att gå närmare in på vilken form av skyddsåtgärder som är lämpligast eller på storleken av det område som närmast bör komma i fråga. Sedan naturvårdsverket väckt frågan om Trolltivens bevarande ankommer det på regeringen att göra de närmare överväganden som ärendet föranleder till. I avbidan på resultatet av dessa överväganden vill utskottet f. n. inte förorda något särskilt riksdagsinitiativ med anledning av motionen. Utskottet förutsätter dock – mot bakgrund av det intresse som föreligger att för framtiden i någon form bevara de skyddsvärda delarna av ifrågavarande vildmarksområde – att det skall visa sig möjligt att inom en nära framtid bringa frågan till en ändamålsenlig lösning.

Utskottet hemställer

att riksdagen anser motionen 1977/78:1266 besvarad med vad utskottet anfört.

Stockholm den 21 november 1978

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Svante Lundkvist (s), Hans Wachtmeister (m), Bertil Jonasson (c), Börje Stensson (fp), Sven Lindberg (s), Arne Andersson i Ljung (m), Gunnar Olsson (s), Märta Fredrikson (c), Håkan Strömberg (s), Tage Adolfsson (m), Stig Alftin (s), Rune Johnsson i Mölndal (c), Erik Johansson i Simrishamn (s) och Wivi-Anne Radesjö (s).

Reservation

av Svante Lundkvist, Sven Lindberg, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Stig Alftin, Erik Johansson i Simrishamn och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s) som anser att utskottets yttrande fr. o. m. det stycke som på s. 4 börjar med "Utskottet vill" och utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

Utskottet vill --- (lika med utskottet) --- det föregående. Utskottet anser det angeläget att området blir föremål för sådana skyddsåtgärder som är ägnade att för framtiden bevara den vildmarkskaraktär som utmärker i synnerhet den s. k. Trolltiven. Utskottet är dock i nuvarande läge inte berett att gå närmare in på storleken av det område som närmast bör komma i fråga. Sedan frågan om Trolltivens bevarande väcktes i motionen har naturvårdsverket hemställt att regeringen skall föreslå riksdagen att fatta principbeslut om bildandet av Tivedens nationalpark.

Med hänsyn till det ökade trycket mot naturvärdena i detta område och nödvändigheten också från skogsbrukets synpunkt att vinna klarhet om avgränsningarna anser utskottet i likhet med motionärerna det angeläget att frågan om hur ifrågavarande naturvärden skall bevaras snarast kan bringas till en lösning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1977/78:1266.

